

นโยบายผู้สูงอายุกับการส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี

Elderly Policy for Promoting a Good Quality of Life

ศักดิ์ชัย แก้วเอี่ยม¹ พระครูใบฎีกาสราวุฒิ เกตุเมฆ² พรชัย จิตสรณยุกุล³ โชติ บดีรัฐ⁴

Sakchai Kaewiem, PhakrubaidikaSarawut Ketmek,

Pornchai Jitsarunyukul, Chot Bodeerat

บทคัดย่อ (Abstract)

ปัจจุบันสังคมไทยเข้าสู่สถานการณ์สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์เนื่องด้วยจำนวนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญทางสังคมกล่าวคือ การเป็นสังคมที่ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีจำนวนมากกว่าวัยทำงานที่ถือว่าเป็นประชากรกลุ่มหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของสังคม ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะต้องให้ความสำคัญกับนโยบายของผู้สูงอายุทั้งในระยะสั้น และระยะยาวเพื่อเป็นกรอบในการกำหนดยุทธศาสตร์ของผู้สูงอายุทั้งในปัจจุบันและในอนาคต เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีโดยอาศัยกลไกสวัสดิการที่รัฐบาลจัดสรรให้เหมาะสม ผ่านเครือข่ายหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกหน่วยงานมีความเข้าใจในการดำเนินการด้านผู้สูงอายุเพื่อให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

ดังนั้น ประชากรทุกเพศทุกวัยจะต้องตระหนักถึงความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งทางด้านร่างกายจิตใจ และสังคม ดังนั้น เมื่อผู้สูงอายุในสังคมมีความรู้ความสามารถ และศักยภาพ ความพร้อมที่จะช่วยกันขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมก็จะสามารถกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งนี้การเตรียมความพร้อมเข้าสู่ผู้สูงอายุที่มีคุณภาพนั้นจะประกอบด้วย 4 ดี ได้แก่ 1) คิดดี 2) ปัญญาดี 3) สุขภาพดี และ 4) สังคมดี

คำสำคัญ (Keywords) : นโยบายผู้สูงอายุ; ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี

Received: 2022-11-23 Revised: 2022-12-08 Accepted: 2022-12-10

¹ นักศึกษาปริญญาเอก ปรัชญาคุณวุฒิบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม Ph.D. student Doctor of Philosophy Public Administration Pibulsongkram Rajabhat University. E-mail: sakchai_ka@thailandpost.co.th.

² นักศึกษาปริญญาเอก ปรัชญาคุณวุฒิบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม Ph.D. student Doctor of Philosophy Public Administration Pibulsongkram Rajabhat University. E-mail: 7089007@gmail.com.

³ นักศึกษาปริญญาเอก ปรัชญาคุณวุฒิบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม Ph.D. student Doctor of Philosophy Public Administration Pibulsongkram Rajabhat University. E-mail: pronchai_pornchai17@gmail.com

⁴ อาจารย์ที่ปรึกษาและอาจารย์ประจำหลักสูตร ปรัชญาคุณวุฒิบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม Advisor and Course Instructor for Doctor of Philosophy Public Administration Pibulsongkram Rajabhat University. E-mail: chotbodeerat@psru.ac.th

Abstract

Nowadays, Thai society has being aging completely due to the increasing number of the elderly population. The number of elderly people aged 60 years and over is greater than those in working age, as the main population driving the society's economy; therefore, it is the duty of the government to give importance to the elderly policy in the short term, and long-term to serve as a framework for determining strategies both now and in the future, promoting the elderly's good quality of life through the welfare mechanisms. The government with its agency networks appropriately allocated them, and had to monitor their developments in the most efficient actions.

All genders and ages must be aware of the importance of preparation and management with changes in physical and mental conditions, and societies. When the elderly in society have knowledge, ability and potential, they are ready to help each other. Therefore, the quality preparation for the elderly will consist of four good qualities: 1) good thinking, 2) good wisdom, 3) good health, and 4) good society.

Keywords: elderly policy; elderly people with a good quality of life.

บทนำ (Introduction)

ประเทศไทยกำลังเข้าสู่สภาวะการณ์การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างทางสังคมในมิติของช่วงชั้นอายุ (Generation) และในช่วงหลายปีที่ผ่านมาพบว่าอัตราประชากรของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากอย่างต่อเนื่อง โดยสถานการณ์ดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยอย่างชัดเจนในหลากหลายมิติ ทั้งผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ อัตราการจ้างงานที่ไม่สอดคล้องกับตลาดแรงงานหรือฐานทรัพยากรบุคคลของประเทศ ก่อให้เกิดปัญหารายได้ของรัฐกับการจัดสรรงบประมาณที่ไม่สมดุล ผลกระทบทางด้านสังคม ได้แก่ ความรู้สึกหรือท่าทีของคนวัยอื่นในสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุ การเพิ่มสวัสดิการทางด้านการดูแล และลดความเหลื่อมล้ำทางการให้บริการจากภาครัฐของผู้สูงวัยในสังคมไทย เป็นต้น จากการที่กำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงวัย ภาครัฐจึงต้องมีการเตรียมการเพื่อรองรับปัญหาที่จะเกิดขึ้น เพื่อให้การขับเคลื่อนประเทศสามารถดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

“สังคมผู้สูงอายุ” คือสังคมที่มีสัดส่วนของผู้สูงอายุหรือประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ได้มีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ขณะที่สัดส่วนของอัตราการเกิดและประชากรในวัยทำงานลดน้อยลง โดยประชากรที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป ร้อยละ 10 หรือมากกว่า 7 ล้านคนแล้ว และมีการคาดการณ์ไว้ว่าในปี พ.ศ. 2564 สัดส่วนของจำนวนผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นไปถึงร้อยละ 20-30 เปอร์เซนต์ แสดงว่าประชากรทุก ๆ 100 คน เราจะพบจำนวนผู้สูงอายุ 30 คน ซึ่งมีโอกาสจะประสบปัญหาสุขภาพและโรคเรื้อรังต่าง ๆ ด้วย อย่างไรก็ตามความจริงแล้วคนส่วนใหญ่ในสังคมยังเข้าใจว่าการรับมือกับเรื่องนี้กลับเป็นเพียงการจัดการกับเรื่องสุขภาพของผู้สูงอายุ แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญเริ่มต้นตั้งแต่ในวัยทำงาน จึงเป็นสถานการณ์ที่สังคมทุกภาคส่วนจะต้องให้ความสำคัญกับสังคมผู้สูงอายุในประเทศไทย (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2564 : ออนไลน์)

เนื้อหา (Content)

ยุทธศาสตร์ชาติและแผนแม่บทที่เกี่ยวข้องกับนโยบายผู้สูงอายุ

1. แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) เพื่อให้ประเทศไทยยกระดับการพัฒนาให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน และเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และเป้าหมายการพัฒนาประเทศข้างต้น จึงมีความจำเป็นต้องกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศระยะยาว จำนวน 6 ยุทธศาสตร์ โดยมียุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุ จำนวน 2 ยุทธศาสตร์ อันได้แก่

1.1 ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ โดยคนไทยมีความพร้อมทั้งกายใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่รอบด้านและมีสุขภาวะที่ดีในทุกช่วงวัยมีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษ และภาษาที่สาม และอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตสู่การเป็นคนไทยที่มีทักษะสูง เป็นนักคิด ผู้ประกอบการ เกษตรกรยุคใหม่และอื่นๆ โดยมีสัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง

1.2 ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญที่ให้ความสำคัญกับการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชน ท้องถิ่น มาร่วมขับเคลื่อนโดยการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปสู่กลไกบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชาชนไทยทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้นานที่สุด โดยรัฐให้หลักประกันการเข้าถึงบริการและสวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2561: 19)

2. แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 ถือเป็นส่วนสำคัญในการถ่ายทอดเป้าหมายและประเด็นยุทธศาสตร์ของยุทธศาสตร์ชาติลงสู่แผนระดับต่างๆ ต่อไป ซึ่งได้คำนึงถึงประเด็นร่วมหรือประเด็นตัดข้ามยุทธศาสตร์และการประสานเชื่อมโยงเป้าหมายของแต่ละแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติให้มีความสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน โดยแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติจะประกอบด้วย สถานการณ์และแนวโน้มที่เกี่ยวข้องของแผนแม่บทเป้าหมายและตัวชี้วัดในการดำเนินการซึ่งแบ่งช่วงเวลาออกเป็น 4 ช่วง ช่วงละ 5 ปี รวมทั้งกำหนดแนวทางการพัฒนา และแผนงาน/โครงการที่สำคัญของแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อเป็นกรอบในการดำเนินการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาประเทศที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติว่า “ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข เศรษฐกิจพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สังคมเป็นธรรม ฐานทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน โดยยกระดับศักยภาพของประเทศของประเทศไทยในหลากหลายมิติ พัฒนาคนในทุกมิติและทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ สร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม สร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชนและประโยชน์ส่วนรวม”

ซึ่งประเด็นแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นด้านผู้สูงอายุมี 4 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 11 การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต

ยุทธศาสตร์ชาติได้กำหนดเป้าหมายการขับเคลื่อนการพัฒนาให้ประเทศเจริญก้าวหน้าไปในอนาคต ซึ่งทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญในการยกระดับการพัฒนาประเทศ ในทุกมิติไปสู่เป้าหมายการเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วที่ขับเคลื่อนโดยภูมิปัญญา และนวัตกรรมในอีก 20 ปีข้างหน้า อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่มีสัดส่วนประชากรวัยแรงงานและวัยเด็กที่ลดลงและประชากรสูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจะเป็นปัจจัยเสี่ยงสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาประเทศในมิติต่างๆ มีความท้าทายเพิ่มมากขึ้นทั้งในส่วนของการเสถียรภาพทางการเงินของประเทศในการจัดสวัสดิการเพื่อดูแลผู้สูงอายุที่เพิ่มสูงขึ้น การลงทุนและการออม การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ความมั่นคงทางสังคม การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนซึ่งจะเป็นประเด็นท้าทายต่อการขับเคลื่อนประเทศไปสู่การเป็นประเทศพัฒนาแล้ว (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562: 46)

ประเด็นที่ 13 การเสริมสร้างให้คนไทยมีสุขภาวะที่ดี

ยุทธศาสตร์ชาติให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสภาวะ ประกอบกับการเป็นสังคมสูงวัย จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาทักษะและระบบรองรับการพัฒนาที่มีคุณภาพ มาตรฐาน รวมถึงการส่งเสริมการพัฒนาและการใช้เทคโนโลยีการแพทย์ใหม่ๆ เพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตให้กับคนไทย และสร้างความมั่นคงให้กับระบบสาธารณสุขของไทย ในการส่งเสริมและดูแลสุขภาพและรักษาผู้ป่วยทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ โดยสถานการณ์ด้านสุขภาวะของคนไทยยังมีความท้าทายในหลายประการ โดยในช่วงที่ผ่านมาคนไทยมีแนวโน้มเป็นโรคไม่ติดต่อซึ่งเป็นสาเหตุหลักของการเสียชีวิตเนื่องจากมีพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพที่ไม่เหมาะสม การขาดการออกกำลังกายอย่างต่อเนื่อง สภาพการทำงานที่ส่งผลต่อวิถีชีวิต ระดับการศึกษา มลพิษในสิ่งแวดล้อม เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุทางถนนของคนไทยที่มีอัตราสูงถึง 32.7 คนต่อประชากรแสนคน หรือเป็นอันดับ 9 ของโลกในปี พ.ศ. 2559 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562: 54)

ประเด็นที่ 15 พลังทางสังคม

การเสริมสร้างพลังงานทางสังคมจะเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จที่สำคัญที่จะเป็นกลไกช่วยให้การดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติในด้านต่างๆ สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ตามเป้าหมาย โดยเฉพาะด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม โดยการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่นมาร่วมขับเคลื่อน การสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาในเชิงลึกที่แท้จริง เพื่อให้คนไทยมีวิถีการดำเนินชีวิตและจิตสำนึกร่วมในการสร้างสังคมที่น่าอยู่ เพื่อเป็นการพัฒนาประเทศมีส่วนร่วมจากชุมชนและสังคม และนำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ได้อย่างไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562: 59)

ประเด็นที่ 17 ความเสมอภาคและหลักประกันทางสังคม

การพัฒนาประเทศในระยะ 20 ปีข้างหน้าจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการสร้างความเป็นธรรม และหลักประกันทางสังคมที่เป็นธรรมอย่างบูรณาการและเป็นระบบ ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ชาติในด้านต่างๆ ให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ตามเป้าหมาย โดยเฉพาะด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม โดยการสร้างหลักประกันทางสังคมที่ครอบคลุมและเหมาะสมกับคนทุกช่วงวัยทุกเพศสภาพ และทุกกลุ่มโดยเฉพาะกลุ่มด้อยโอกาสและกลุ่มเปราะบาง รวมทั้งการปิดช่องว่างการคุ้มครอง

ทางสังคมอื่นๆ สร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติ และป้องกันปัญหาความเหลื่อมล้ำและความไม่เสมอภาคที่คาดว่าจะทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นจากกระแสโลกาภิวัตน์ และการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างต่างๆ ทั้งจากในและต่างประเทศ รวมทั้งพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์โดยการสร้างหลักประกันทางสังคมที่สอดคล้องกับความจำเป็น พื้นฐานในการดำรงชีวิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุใน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562: 65)

มาตรการขับเคลื่อนสังคมสูงวัยคนไทยยั่งยืน 4 มิติ

คือ การเตรียมรองรับสังคมผู้สูงอายุในประเทศไทยทั้งระบบในทุกมิติ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านสุขภาพ และด้านสังคม โดยอาศัยเทคโนโลยีและนวัตกรรมสนับสนุนการขับเคลื่อน ตั้งแต่การเตรียมความพร้อมให้กับประชากรมีความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีคุณภาพ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุคงความพลัดพลัง (Active Ageing) ยาวนานที่สุด สามารถใช้ชีวิตช่วงอายุวัยผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพในทุกมิติ ร่วมกับพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

1. มิติด้านเศรษฐกิจ

1.1 การสร้างหลักประกันรายได้ยามสูงวัย

1.1.1 การบูรณาการระบบบำนาญ

1.1.2 การส่งเสริมและสนับสนุนประชากรวัยทำงานกลุ่มที่เป็น “ลูกจ้าง” ในระบบ และ “ไม่ใช่ลูกจ้าง (อาชีพอิสระ)” ในการเตรียมความพร้อม

1.1.3 การสนับสนุนและสร้างระบบการออมทั้งแบบถ้วนหน้าและสมัครใจผ่านกลไกต่างๆ เพื่อรองรับความต้องการในวัยชรา

1.2 การส่งเสริมการทำงานในยามสูงวัย

1.2.1 การขยายอายุการทำงาน

1.2.2 การสนับสนุนการเพิ่มพูนทักษะและอาชีพทางเลือกในวัยทำงานเพื่อใช้ประโยชน์ในยามสูงวัย

1.3 การกระจายแหล่งการจ้างงานให้อยู่ใกล้ชุมชนชนบท

1.4 การจูงใจให้คนต่างชาติที่มีคุณภาพและต้องการทำงานในประเทศไทยอย่างถาวรได้มีโอกาสทำงานและพำนักในประเทศไทย

2. มิติด้านสภาพแวดล้อม โดยอาศัยการปรับแก้กฎกระทรวง จำนวน 3 ฉบับ ดังนี้

2.1 กฎกระทรวงกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารสำหรับผู้พิการ หรือทุพพลภาพ และคนชรา พ.ศ. 2548

2.2 กฎกระทรวงกำหนดลักษณะ หรือการจัดให้มีอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก หรือบริการในอาคาร สถานที่ หรือบริการสาธารณะอื่น เพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ พ.ศ. 2555

2.3 กฎกระทรวง กำหนดลักษณะ หรือการจัดให้มีอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก หรือบริการในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะ และบริการขนส่ง เพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ พ.ศ. 2556

3. มิติด้านสุขภาพ

3.1 บูรณาการศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบลเพื่อทำหน้าที่เป็นหน่วยปฏิบัติการ (Operation Unit) ในการบูรณาการกิจกรรมและทรัพยากร

3.2 การยกระดับผู้บริบาลอาชีพ Formal (Paid) Care Give

3.3 การจัดให้มีศูนย์ฟื้นฟูสุขภาพทุกอำเภอควบคู่กับบริการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ผู้ป่วยระยะกลาง (Intermediate Care)

4. มิติด้านสังคม

4.1 เพิ่มบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาระบบรองรับสังคมสูงวัยคนไทยอายุยืน

4.2 การสร้างการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ “บวร วชร” (บ้าน วัด โรงเรียน วิสาหกิจ ชุมชน โรงพยาบาล) ในการรองรับสังคมสูงวัยในชุมชน

4.3 การกำหนดให้มี “ผู้พิทักษ์สิทธิผู้สูงอายุ”

4.4 การส่งเสริมผู้ที่มีความพร้อมให้มีบุตรและชะลอการตั้งครรภ์ของผู้ที่ไม่พร้อม

การส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีคุณภาพในชีวิต

การนิยามความหมายของคำว่าผู้สูงอายุถือเป็นการสร้าง “อัตลักษณ์ทางสังคม” (Social Identity) ซึ่งเป็นการกำหนดให้ลักษณะทางกายภาพทางสังคมที่ไม่สอดคล้องกับ “อัตลักษณ์ผู้สูงอายุ” เพราะการที่สังคมกำหนดและมีมุมมองว่าการที่บุคคลที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ จะทำให้บุคคลนั้นกลายเป็นผู้สูงอายุที่ต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้ขับเคลื่อนเศรษฐกิจของสังคม มาเป็นกลุ่มคนที่ต้องเข้าสู่ภาวะพึ่งพิงจากสังคม โดยสังคมได้กำหนดอัตลักษณ์ของความสูงอายุไว้แล้ว หากแต่ในความเป็นจริง ผู้สูงอายุวัยต้น คือ ผู้ที่มีอายุ 60-69 ปี และผู้สูงอายุวัยกลาง คือผู้ที่มีอายุ 70-79 ปี ยังเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพและความสามารถในการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือผู้อื่นได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากผู้สูงอายุทั้ง 2 กลุ่มนี้ยังสามารถที่จะใช้กำลัง พร้อมทั้งความรู้และประสบการณ์ที่ตนเองที่มีมาสร้างประโยชน์ให้กับตนเองและสังคมได้ ในการนำศักยภาพและความสามารถออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม รวมทั้งกระบวนการคิดและการเรียนรู้ยังคงมีความสมบูรณ์ถึงแม้ว่าบางครั้งอาจจะเกิดความล่าช้าในการประมวลข้อมูลต่างๆ แต่โดยรวมแล้วยังคงเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ มีความสามารถเป็นกำลังช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจของสังคมได้

แนวคิดผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ (Productive Aging) ในการที่จะเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ มีความสามารถ มีทักษะความรู้ และนำประสบการณ์ในชีวิตมาทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และสังคม โดยผลจากการได้ปฏิบัติเหล่านี้อาจจะได้รับหรือไม่ได้รับค่าตอบแทน หากแต่สิ่งที่ผู้สูงอายุจะได้คือ สุขภาพกาย และจิตใจ ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีพลัง (Power) ดูแลตนเอง (Self-Care) สามารถพึ่งพาตนเองได้ (Self-Reliance) และนำศักยภาพที่มีอยู่ในตัวผู้สูงอายุมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่น และต่อสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของคุณภาพชีวิตที่ผู้สูงอายุต้องพบเจอกับสิ่งแวดล้อมรอบด้านที่ผู้สูงอายุผู้นั้นจะมีคุณภาพในชีวิตที่ดีได้นั้นต้องอาศัยทั้งกาย จิต ปัญญา สังคม เป็นองค์ประกอบหลักของชีวิต พร้อมทั้งความพร้อมในการเรียนรู้สังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งการจะเป็นบุคคล “สูงวัย” อย่างมีคุณภาพนั้นมีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องปรับเปลี่ยน ทั้งมุมมอง ทักษะคติ หรือกระทั่งการตีความหมายตนเองตามการกำหนดความหมายทางสังคม ซึ่งผู้สูงวัยที่มีคุณภาพประกอบด้วย 4 ดี ดังนี้ (จุฑารัตน์ แสงทอง, 2560: 11)

1. คิดดี คือ การพิจารณาและปรับเปลี่ยนทัศนคติการมองตนเองควรมองที่คุณค่าศักยภาพที่ตนมี รวมถึงความรู้ความสามารถของตนเองมากกว่าสังขารร่างกายภายนอก การมีความเชื่อมั่นในตนเองเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะว่าเมื่อตนเองมีความศรัทธาและเชื่อมั่นในตนเองแล้ว ก็จะสามารถทำให้คนในสังคมเชื่อมั่นเหมือนกับที่ตนเองเชื่อมั่นได้ ดังนั้นก่อนที่จะปรับเปลี่ยนความคิดคนในสังคมนั้น สิ่งสำคัญที่สุดคือผู้สูงอายุจะต้องปรับเปลี่ยนความคิด ความเชื่อมั่น ทัศนคติ และมุมมองที่มีต่อตนเองเสียก่อน

2. ปัญญาดี ผู้สูงอายุถือว่าเป็นผู้ผ่านประสบการณ์มาตลอดเกินครึ่งหนึ่งของชีวิต ด้วยการผ่านประสบการณ์ที่หลากหลายและมักจะถ่ายทอดเรื่องราวดีๆ ให้แก่บุคคลอื่นอยู่เสมอ การก้าวผ่านแต่ละเหตุการณ์ที่ผ่านมาแต่ละยุคสมัยของผู้สูงอายุทำให้ประสบกับการเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับการปรับตัวเพื่อรองรับสังคมใหม่ วัฒนธรรมใหม่ และความก้าวหน้าในรูปแบบใหม่ โดยสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องปกติธรรมดาที่เมื่อความก้าวหน้าเกิดขึ้นในสังคมที่เปลี่ยนแปลง เพื่อการใช้ชีวิตต่อไปในสังคมอย่างมีความสุข ผู้สูงอายุต้องเป็นผู้ที่เปิดโลกทัศน์ต่อมุมมองใหม่ เรียนรู้เพิ่มเติมในนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น การติดต่อสื่อสารรูปแบบใหม่ผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่ การใช้อินเทอร์เน็ต สังคมออนไลน์ เป็นต้น เทคโนโลยีเหล่านี้ล้วนเป็นนวัตกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ในสังคมยุคปัจจุบัน ซึ่งไม่มีอยู่ในช่วงอายุเกิดของผู้สูงอายุหากแต่อยู่ในช่วงปลายชีวิตของผู้สูงอายุอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้สูงอายุต้องกล้าที่จะเรียนรู้ และพัฒนาตนเองให้ก้าวทันเทคโนโลยีในปัจจุบันให้ทันอย่างรู้เท่าทัน การเรียนรู้ที่ไม่อยู่นิ่งของผู้สูงอายุถือเป็นการเปิดโอกาสสู่การพัฒนาตนเองให้สมกับเป็น “ผู้สูงอายุแนวใหม่” นั่นเอง

3. สุขภาพดี กลุ่มวัยผู้สูงอายุเป็นวัยที่เสี่ยงต่อการเป็นโรคต่างๆ ได้ง่าย เช่น กลุ่มโรคเรื้อรัง ได้แก่ โรคหัวใจ โรคความดัน โรคเบาหวาน โรคไต โรคอ้วน โรคกระดูกและข้อเข่าเสื่อม หรือกลุ่มโรคอื่นๆ ที่ไม่ใช่กลุ่มโรคเรื้อรัง ได้แก่ โรคทางสมอง โรคทางสายตา และโรคซึมเศร้า ฯลฯ โรคต่างๆ เหล่านี้มักจะมาควบคู่กับวัยผู้สูงอายุ เมื่อไปโรคใดโรคหนึ่งก็ต้องมีความเสี่ยงสูงที่จะเป็นโรคอื่นๆ แทรกซ้อนตามมา ดังนั้น ทั้งผู้สูงอายุและผู้ที่กำลังเข้าสู่วัยผู้สูงอายุจะต้องให้ความสำคัญในเรื่องของการเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ โดยที่จะต้องเตรียมความพร้อมในทุกด้านทั้ง ด้านการเงิน ด้านความมั่นคงในชีวิต และด้านสุขภาพ โดยเฉพาะเรื่องสุขภาพ ต้องมีการดูแลสุขภาพระยะยาว เพราะหากได้มาซึ่งสุขภาพที่ดี แข็งแรง ไร้โรคร้ายนั้นไม่สามารถที่จะออกกำลังกายได้เพียงชั่วครู่ชั่วคราว แต่ต้องออกกำลังกายสะสมไปตลอดชีวิต จึงจะทำให้ร่างกายของคนเราในช่วงวัยสูงอายุไม่ต้องประสบกับปัญหาโรคร้ายรุมเร้ามากมาย รวมทั้งการรู้จักการออมเงินเพื่อรองรับการเข้าสู่วัยสูงอายุ เพื่อความมั่นคงในการใช้ชีวิตในบั้นปลายอย่างมีความสุข หากแต่การมีโรคร้ายก็ต้องนำเงินออมมาเป็นค่ารักษาพยาบาลรักษา ซึ่งจะทำให้การวางแผนการออมไม่ประสบความสำเร็จที่ตั้งเป้าหมายไว้ได้

4. สังคมดี ในอดีตการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุไม่มีความจำเป็นในการเตรียมความพร้อมที่ต่างจากปัจจุบัน เนื่องจากสังคมไทยในอดีตเป็นระบบครอบครัวและระบบเครือญาติที่ให้ความสำคัญในการดูแลผู้มีพระคุณในครอบครัว โดยเฉพาะพ่อแม่ไม่มีการทอดทิ้งให้ดูแลตนเอง เชื่อในเรื่องบาปบุญคุณโทษ ความกตัญญูกตเวที ขณะที่สังคมไทยในปัจจุบันนี้ถึงแม้ว่าจะยังคงมีแนวคิดในเรื่องบาปบุญคุณโทษ หรือบาปหนักเมื่อทอดทิ้งหรือไม่เลี้ยงดูพ่อแม่ แต่ด้วยความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสังคมไทยทั้งภาระหน้าที่การทำงาน ค่าครองชีพที่มาสอดคล้องกับรายได้ที่ต้องใช้จ่ายกันในครอบครัว และความเลื่อมทางจิตใจของคนในสังคมปัจจุบันที่สวนทางกับความเจริญของสังคม มีการทอดทิ้งพ่อแม่ให้อยู่กันโดยลำพังให้เห็นอยู่เนือง ๆ หากแต่สังคมผู้สูงอายุในปัจจุบันที่เป็นสังคมแห่งการเปิดโอกาสในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ปรับเปลี่ยนสิ่งเดิม ๆ เพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับสังคม ทั้งนี้สังคมปัจจุบันมีจำนวนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น เนื่องด้วยปัจจัยในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างด้านประชากร ดังนั้น สังคมจะละทิ้งความสำคัญกลุ่มวัยผู้สูงอายุไม่ได้ เพราะเมื่อจำนวนผู้สูงอายุมีสัดส่วนเพิ่มมากขึ้น สังคมก็ต้องเปิดโอกาสและสร้างพื้นที่ให้แก่กลุ่มผู้สูงอายุด้วยเช่นกัน เพื่อให้เป็นพื้นที่ในการแสดงพลัง ความสามารถ และศักยภาพในตนเองให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม เช่น การจัดตั้งกลุ่มอาชีพในชุมชน การสร้างกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การทำจิตอาสาในชุมชน การขยายอายุการทำงานสำหรับบุคคลวัยเกษียณ เป็นต้น การเปิดโอกาสเรื่องต่างๆ เหล่านี้จะช่วย

สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้เกิดความตระหนักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับสังคมและครอบครัว ส่วนสังคมก็สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีพื้นที่และโอกาสในการสร้างคุณค่าให้กับตนเองได้

บทสรุป (Conclusion)

การที่สังคมไทยกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์แบบนั้นอาจถือได้ว่าเป็นข้อดีที่จะทำให้สังคมตื่นรู้และให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมในการที่จะเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพในสังคม ไม่เป็นภาระและอาศัยการพึ่งพิงจากภาครัฐเพียงอย่างเดียว หากแต่ภาครัฐเองก็มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนสังคมผู้สูงอายุ โดยอาศัยการกำหนดนโยบายผู้สูงอายุเป็นเครื่องมือหลักในการดำเนินกิจกรรมทางสังคมต่างๆ เพื่อให้ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ข้าราชการฝ่ายปฏิบัติหน้าที่ รวมถึงภาคประชาชนที่จะได้เข้าใจในแนวทางการดำเนินการของการกำหนดนโยบาย การปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปแนวทางเดียวกันของทุกหน่วยงาน ไม่เกิดการทับซ้อนสับสน หรือการปล่อยปละละเลยต่อหน้าที่ รวมทั้งความรับรู้และเข้าใจในสิทธิพึงมีในการรับสวัสดิการของรัฐ การรับรู้การมีส่วนร่วมในการดูแลซึ่งกันและกันของคนทุกเพศทุกวัย เพื่อให้สังคมไทยเดินหน้าต่อไปอย่างก้าวหน้าเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ โดยไม่ทิ้งใครหรือคนกลุ่มใดไว้ข้างหลัง และยังเป็นการรักษาสนับสนุนบุคลากรที่มีคุณภาพ มีสุขภาพร่างกาย ตลอดจนจิตใจที่ดี มาช่วยทำงานและทดแทนกำลังคนในวัยทำงานที่ลดลงต่อไปได้

องค์ความรู้ที่ได้รับ (Knowledge)

การส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี จำเป็นจะต้องอาศัยปัจจัยหลัก 2 ปัจจัยควบคู่กัน ได้แก่

1. ปัจจัยด้านนโยบายผู้สูงอายุ และการจัดสวัสดิการของภาครัฐที่เหมาะสมกับความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่ผู้สูงอายุพึงจะได้รับ ทั้งการได้รับการรักษาทางการแพทย์ รายได้ที่สามารถเพียงพอต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อไม่เป็นการทอดทิ้งใครไว้ในสังคม
2. ปัจจัยด้านการสร้างคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุสามารถดูแล ตนเองได้ ไม่เป็นภาระต่อครอบครัวและสังคม ทำให้ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าในตนเอง ยังสามารถทำงานหรือทำกิจกรรมต่างๆ ต่อสังคม ไม่ใช่เป็นผู้สูงอายุที่ด้อยคุณภาพ ซึ่งหากมีจำนวนมากจะทำให้สังคมมีปัญหาเป็นวงกว้าง และจะเป็นปัญหาระยะยาวได้

โดยปัจจัยทั้ง 2 ปัจจัยจะต้องดำเนินควบคู่กันไปไม่สามารถขาดปัจจัยอย่างหนึ่งอย่างใดไปได้ หากในระยะสั้นสังคมไม่สามารถแก้ปัญหาที่จำนวนอัตราของประชากรที่ไม่สมดุลกันได้ ทั้งอัตราการเกิดกับอัตราการเสียชีวิต และอัตราของวัยทำงานกับอัตราของวัยผู้สูงอายุ วิธีการให้ความสำคัญกับนโยบายผู้สูงอายุที่เหมาะสมและสมเหตุสมผล กับการให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ รวมทั้งการเตรียมความพร้อมให้กับผู้ที่จะเข้าสู่วัยผู้สูงอายุเพื่อให้เป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี จะเป็นการป้องกันและแก้ปัญหาสถานะสังคมผู้สูงอายุที่ล้มเหลวได้ในอนาคต

เอกสารอ้างอิง (References)

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2561). ยุทธศาสตร์กรมกิจการผู้สูงอายุ 20 ปี ประจำปี พ.ศ. 2561-2580. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สามลดา.
- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2564). สังคมผู้สูงอายุในปัจจุบันและเศรษฐกิจในประเทศไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.dop.go.th/th/know/15/926> สืบค้นเมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2565
- จุฑารัตน์ แสงทอง. (2560). สังคมผู้สูงอายุ (อย่างสมบูรณ์): ภาวะสูงวัยอย่างมีคุณภาพ. วารสารรัฐสมิแล. 38(1): 6-28.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). สรุปสาระสำคัญแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561-2580. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://nscr.nesdb.go.th/wp-content/uploads/2019/12/สรุปแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ.pdf> สืบค้นเมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2565

